

K Ö Z L E M É N Y E K

A 31-ES VÖRÖS GYALOGEZRED ÉS HARCAI

(VISSZAEMLEKEZÉS)

Forgács Béla

Katonáink példamutató bátorsággal és elszántsággal vívott küzdelmére emlékezve mindenekelőtt azokat a forrásokat kívánom megemlíteni, amelyekből harcosaink a győzelmek kivívásához erőt merítettek.

Ennek során meg kell emlékeznem dr. Pogány Kálmánról, aki ezredünknek nemcsak parancsnoka, hanem őszinte és igaz bajtársa is volt az egység valamennyi katonájának. Felvilágosító tevékenysége egyik záloga volt az elért sikereknek. Az a forradalmi láng, amely őt hevítette, minden beosztottjában lelkesedést ébresztett.

A 31-es vörös gyalogezred egyike volt azoknak a munkás-paraszt ezredeknek, amelyek az 1919-es Vörös Hadsereg rövid, de dicsőséges fennállása alatt kimagasló eredményeivel, a győzelem kivívásáért hozott áldozataival a Magyar Tanácsköztársaság honvédő háborújának leghősibb lapjait írta meg.

Allománya egyrészt bihari, csongrádi és Duna—Tisza közli zsellérekéből, szegényparasztokból, másrészt temesvári és aradi ipari munkásokból tevődött össze. Ideális munkás-paraszt szövetség tükröződött benne. Sikereinek, harci eredményeinek ez volt legfőbb titka — a többségében kommunista parancsnokok szilárd vezetése mellett.

Az ezred egyik századának katonái az úri Magyarország tipikus vezéralakjának, gróf Tisza Istvánnak geszti uradalmából kerültek ki. Itt cselédeskedtek nehéz és szomorú körülmények között. De erősítették az ezred sorait kubikusok is, akik közül sokan már részt vettek a földmunkások mozgalmaiban is.

Az alakulat összetétele tehát szerencsés volt. Katonái már „civilben” is harcban álltak: a kenyérért folyó küzdelemben edződtek, és legtöbbjük már esztendőket töltött el az öldöklő világháborúban — sorsuk jobbrafordulásának legcsekélyebb reménye nélkül. Közülük sokan részt vettek bérmozgalmakban, sztrájkokban, és jelentős politikai felvilágosító munkát végeztek Pogány Kálmán oldalán.

Az ezredparancsnok magatartása, minden intézkedése arra irányult, hogy könnyítsen a katonák életén, felejtse a világháború okozta fájdalmakat és érzékeltesse az elkövetkezendő szebb és jobb jövőt.

Ez a törekvése sikerült: a világháborúba beleunt és elfásult katonák szinte felfrissültek, újjászülettek a parancsnok emberi és bajtársi gondoskodása láttán.

Kidre Humpf,

Poyang Kabinu Kuu
parancos, leu kelle kulle
poye, 21 gort parancos, poye
atunuyar 20.

13
S. K. S.

Első állomáshelyünkön, Nagykőrösön több ízben tartott előadást. A marxista—leninista elméletet magyarázta — oly érthető s a katonák szívéhez közel álló módon, hogy az akkor megalakult pártszervezetünk taglétszáma napról napra emelkedett. Megmutatta, miként kell, hogyan lehet forradalmi erőt önteni a katonákba a megteremtett proletárhatalom fennmaradásának nehéz harcaihoz.

Egyik legfőbb törekvése a tisztek és katonák között a múltban fennálló merevség megszüntetése, feloldása volt. Olyan légkört kell teremteni — mondotta gyakran a beosztott parancsnokoknak —, amely a múlt aranysújtásos tisztjei rideg, embertelen magatartását lehetetlenné teszi. Nem is volt soha panasz a parancsnokok viselkedése ellen. Bajtársias és közvetlen kapcsolat alakult ki közöttük — anélkül, hogy ez a fegyelem legcsekélyebb lazulásával járt volna.

Az ily módon kialakult légkörben nem volt nehéz katonáinkkal szót érteni, s hősiességükkel olyan harci sikereket elérni, amelyeket a legfelsőbb helyen is méltányoltak.

Kimagasló rangot adott ennek az elismerésnek az a díszes harci lobogó, amelyet a Forradalmi Kormányzótanács kitüntetéseként Kun Béla elvtárs — Bokányi Dezső és dr. Münnich Ferenc elvtársak jelenlétében — 1919. július 19-én Abonyban, ünnepélyes keretek között dr. Pogány Kálmánnak adott át.

A Tanácsköztársaság leverése után Pogány Kálmán is bújdosásra kényszerült. Később elfogták és bebörtönözték. Kiszabadulása után sok viszontagságon ment keresztül, de kommunista meggyőződését nem adta fel: tevékenyen részt vett az illegális kommunista párt munkájában. Hitt a fasizmus pusztulásában és a kommunizmus győzelmében. Ebben a biztos tudatban rejtette el és őrizte meg két bajtársával: öccsével, Pogány Istvánnal és velem — e sorok írójával — felváltva, más és más helyen a Forradalmi Kormányzótanács magas kitüntetését: a vörös csapatzászlót, amelyet ma az Országos Hadtörténeti Múzeum értékes ereklyeként őriz.

Harcaink az északi fronton

Négy hetet töltöttünk Nagykőrösön. Az ezred katonáinak megfelelő kiképzése és felszerelése után búcsút vettünk a várostól, amelynek lakossága oly nagy szeretettel vett körül bennünket.

A 6. hadosztály kötelékébe osztott alakulatunkat, amely akkor 3 zászlóaljából és két géppuskás századból állt, Miskolcra irányították.

1919. május 27-én érkezünk a városba. Nem volt sok időnk ismerkedni Miskolccal, mert menetkés állapotba helyeztek bennünket: vártuk az indulási parancsot.

Minden zászlóalj megkapta útirányát, az elérendő célt és idejét. Május 30-án a hajnali órákban indultunk. Egyik zászlóaljunk Felsőzsolca irányában haladt, a másik alegység Leh és Csobád között fekvő térségben tört előre: a hegyoldalban és a gerincen beásott cseh intervenciók állásait támadta sikerrel.

Megkezdődött az ellenség üldözése.

Tartalék zászlóaljunk is elérte a kitűzött célt: Szikszót. Ott és annak térségében helyezkedett el. E zászlóaljba géppuskás századom két szakaszát osztottam be négy géppuskával.

Pogány Kálmán megbeszélésre hívott néhány parancsnokot — köztük engem is. Közölte, hogy nagy feladat vár reánk: nehéz harcokra, erős ellenállás-

ra kell felkészülnünk. Az ellenség nagy erőket vont össze egy fontos hídfő: Hernádkéres védelmére. Ez a cseh és román burzsoá hadsereg védelmi vonalának érintkezési pontja volt. Azt a feladatot kaptuk, hogy törjük át ezt az érintkezés pontot s nyissuk meg az utat Kassa felé. Az akció végrehajtásához a Tagányi István és Mayer József parancsnoksága alatt levő zászlóaljából 2—2 századot, valamint Forgács Béla és Gecser Zoltán géppuskás századából 2—2 szakaszt rendelt ki.

Elindultunk a közeli Aszaló és Halmai községekbe. Az ellenség már mindkét helységet kiürítette és Hernádkéres irányába vonult vissza. A faluban pihenőt tartottunk. A község lakossága enni- és innivalókkal kínálhatta harcosainkat. Aznap este a „konyhaágyúk” körül nem tolongtak a katonák. Nem kellett a vacsora senkinek sem.

Rövid néhány óra alvás után, a hajnali szürkületben támadáshoz rendeztük sorainkat. Kijelöltük a századok és a hozzájuk beosztott géppuskák helyét. Ezek mint operatív alakulatok az első vonalban, míg a másik két század géppuskáikkal a második vonalban foglaltak állást. Egy század a hernádkércsi híd jobb oldalán, erősen fásított területen ásta be magát, míg a másik alegység a híd bal oldali részén egy kissé lefelé lejtő réten helyezkedett el. Géppuskáinknak is megfelelő fészket alakítottunk ki, előnyös helyzetet biztosítva magunknak a védelmi állásban.

Kivilágosodott. Tisztán láttuk a velünk szemben húzódó ellenséges állásokat és azt a néhány oldalára fordított parasztszekeret, amely a híd közepén és végén torlaszként magasodott. Távcsoveinkkel az ellenség távolabb fekvő tüzérségi állásait is jól láttuk. Ezek a magasabban fekvő dombokon helyezkedtek el, míg a gyalogság a dombvonulat egész hosszában foglalt állást, ahonnan teljesen beláthatták védelmünket.

Mi tüzérség nélkül, jóval kisebb erővel, hátrányosabb helyzetből — lapályos területen helyezkedhettünk el — vettük fel a harcot. Az ellenség helyzeti előnye abban nyilvánult meg legjobban, hogy tüzérségük közvetlen irányzással lehetett állásainkat és géppuskáink is a domboldalról lefelé pásztázhatták sorainkat.

Az adott körülmények szükségessé tették megerősítésünket, ami meg is történt. Egy páncélvonatot küldtek, amely eredményes tevékenységével már az első percekben elhallgattatta az ellenség egyik lövegét, és két géppuskájuk sem szórta már reánk gyilkos golyóit.

A nap már magasan fenn járt, amikor rohammal elfoglaltuk a hernádkércsi hídfőt. Egyik szakaszunk parancsnoka, Virág Illés, alegysége élén tört előre, amikor halálos lövés érte. Mi, akik ott voltunk, láttuk amikor a bátor harcos a hidra ugrott. Arra gondoltunk, amit még néhány perccel előtte mondott: „Ne féljete, fiúk, amíg engem láttok, mert van itt muszкли bőven.” A nagy erejű, örökké derűs és mosolygós tekintetű fiú ugyanis bírkózó volt.

Virág Illés volt ezredünk első hősi halottja. Őt követte még hat bajtársunk. akik ugyancsak Hernádkércsen estek el. Haláluk nagy fájdalommal töltött el bennünket.

Az ellenség 13 halottat és 49 sebesültet vesztett. Az utóbbiakat otthagyták a csataterén. Egészségügyi osztagunk szállította őket egységünk segélyhelyére. Ezredünk 33 sebesültje ugyancsak kórházba került.

Sikeres támadásunk annyira meglepte az ellenséget, hogy rohanva vonult vissza. Zsákmányoltunk néhány hátizsákokkal megrakott lovas szekeret, 3 géppuskát, 1 ágyút, több Manlicher fegyvert. A foglyok között egy kadét is volt, aki megrémült tekintettel válaszolt kérdéseinkre. Ily módon tájékoztatást kaptunk egysége erejéről, létszámáról és felszereléséről. A foglyokat őrség kísérte a 6. hadosztály parancsnokságára.

A súlyos harcok és áldozatok árán elfoglalt Hernádkércs lakói nagy szeretettel és lelkesedéssel fogadtak bennünket. Tejjel, gyümölcssel és dohánnyal kínálták katonáinkat. De három—négy fiatal is gyarapította sorainkat. Miután már elérték a 18 éves korhatárt — mint önként jelentkezőket —, az ezred állományba vette őket.

A 6. hadosztály június 1-én keltezett és a hernádkércsi ütközetről szóló távirati jelentéséből idézek néhány sort: „Pogány csoport merész támadással bevette a hernádkércsi ellenséges állást, és az ellenség visszavetése után kierőszakolta az átkelést a Hernádon.”

Hernádkércsen egyórás pihenőt tartottunk, majd folytattuk az előnyomulást. A visszavonuló ellenséget egyik zászlóaljunk követte, mi pedig az új cél irányába, Abaújszántó felé törtünk előre. Közben tüzérségi megerősítésként ezredünk alá rendelték a 101-es tüzérek két üteget. Átkeltünk a Szerencs patakon. Egy ideig menetbiztosítással haladtunk, majd csatárláncba fejlődöttünk. Felderítő járőreink jelentése szerint ugyanis az ellenség Abaújszántó előtt csapatokat vont össze, és a község előtt beásva „vár” bennünket.

Kis idő múlva elkezdődött a tüzérségi párbaj. Már 80—100 lépésnyire közelítettük meg az ellenség védelmi vonalát, amikor jól álcázott géppuskáik megszóltak. Hevenyészett állásainkból mi is erős tüzelésbe kezdtünk: géppuskáink arcvonalunk bal- és jobbszárnyáról lötték az ellenséges állásokat, lövészeink pedig ösztüzet adtak le, s a parancsnak megfelelően egy-egy ember szökellve tört előre. Ily módon 25—30 lépésnyire sikerült megközelíteni a cseh burzsoá csapatok állásait. Amikor harcosaink valamennyien elérték ezt a távolságot, rohamra indultak. Ezt azonban az ellenséges erők már nem várták meg: állásaikat elhagyva visszavonultak Abaújkér irányába.

A községbe érve a bíró tájékoztatott bennünket a visszavonuló csapatok erejéről, felszereléséről és hangulatáról. Közölte azt is, hogy 3 cseh egyenruhát viselő katona bújt meg házában. Később megtudtuk, hogy ezek Kassa környékéről kerültek a cseh ezredbe, szlovákok voltak, de jól beszéltek magyarul. Amikor felkerestük őket, arra kérték bennünket, hogy cseréljük ki mondérjukat magyar zubbonyra, mert velünk akarnak harcolni az igazi ellenség ellen. Mindhárman munkások voltak. Pogány Kálmán a „foglyokat” szívesen fogadta s beosztotta őket az ezred állományába. Nem is csalódtunk bennük: jó szolgálatot tettek nekünk azzal, hogy kitűnően ismerték a Felvidéket, s mint felderítő járőrök könnyebben mozoghattak. Az ezred további küzdelmeiben is derekasan megállták helyüket.

A harcok után Abaújkéren éjjeleztünk, majd másnap hajnalban tovább indultunk Vilmány felé, melyet a parancs értelmében még aznap el kellett érniük.

A katonák hangulata a fárasztó út ellenére is jó volt. Néhányszor megálltunk egy kis pihenőre. Már délutánra járt az idő, amikor elértük a falut. A harcosok fáradtan heveredtek le a kijelölt szállásokon: percekkel később már mély álomba is merültek. Aznap este nem volt vacsoraosztás: a „gulyáságyluk”-ban érintetlenül maradt az étel.

Pogány Kálmán reggel megbeszélésre hívott bennünket. Elmondta, hogy a beérkezett jelentések szerint a csehek átcsoportosítják erőiket: felváltják az eddig harcban álló csapataikat és új, pihent, tartalék egységeket állítanak az első vonalba. Gönczruszka térségében nagy mozgás észlelhető — folytatta —, úgy tűnik, hogy a támpontokat minden áron meg akarják tartani.

Az ezred ismét nehéz feladat előtt állt. Parancsnokunk először arra gondolt, hogy a hernádkércsi és az abaújszántói harcokban részt vett egységeket tartalékba helyezi, és a dandárcsoport más alakulatait fogja a gönczruszkai támadásba bevetni. Mi, akik beosztottaink harckészségét ismertük,

arra kértük Pogány Kálmánt, hogy végleges döntése előtt engedélyezze, hogy katonáinkkal egy fél órát elbeszéljünk és nyíltan megmondjuk nekik, hogy nagy harcok előtt állunk, vállalják-e önként, vagy pedig tartalékba megyünk. Így is történt. Katonáink egyöntetűen kijelentették: „benne vannak a schwungban”, s reggelire megeszik az ellenséget, Pogáynak szó szerint elmondtuk csapataink véleményét, amelyet örömmel vett tudomásul.

Június 3-án hajnalban zászlóaljaink elérték Gönczruszka térségét. Az ellenség állásai a község bejárata előtt húzódtak — 100—150 lépésre lehetünk tőlük.

Beástuk magunkat és felderítettük a terepet. Feltűnt nekünk, hogy az ellenség minden puska- és puskalövés nélkül ennyire közel engedett magához. Távcsoveinken keresztül, de szabad szemmel is jól láthattuk az ellenség lázas tevékenységét, előkészületeit. A falu bejártánál jobbra és balra kis kertes házak álltak. Két épület padlásának ablaknyílásába helyezték el géppuskáikat — az egyik szórótölcsérét a kelletnél még merészebben is.

A két kertes ház előtt magas, széles lombú fák álltak. Ezek is — a jó kilövési lehetőség mellett — előnyös fedezéket biztosítottak az ellenségnek.

Reggel 7 óra lehetett, amikor tüzérségünk ágyúi megszólaltak: megkezdődött a harc Gönczruszka bevételéért.

Az ellenség viszonzta a tüzet. Ágyúink és géppuskáink állandóan lötték hevenyészett állásainkat. Ám mi sem maradtunk adósok. Géppuskásaink és tüzéreink szinte megszakítás nélkül tüzeltek. Közben kézigránátos szakaszunk elérte a csehek vonalát s akcióba lépett. Egy kézigránát telibe találta az egyik géppuska fészket. Századaink szökellve haladtak előre. Végre elértük a falut. A fő utca 1—2 házában padlásáról megszólaltak az ellenség géppuskái: az egyik rövidesen elhallgatott — telitalálat érte. Majdnem minden házból ontották ránk a gyilkos tüzet. Mi azonban nem torpanunk meg: minden házért külön-külön vettük fel a harcot. Katonáink halált megvető bátorsággal törtek előre, pusztítva, üldözve az ellenséget, amelynek egyik része visszavonult, másik része viszont a falu végén húzódó domboldalról zúdított ránk gyilkos tüzet. Érezni lehetett, hogy túlerőben vannak, mert hol az egyik, hol a másik oldalról hajtottak végre ellenlökést.

Kitűnő tüzérségünk pergőtűzzel fékezte meg az ellenség rohamait. Harcosaink ezt tapasztalva hihetetlen fürgeséggel rohamotozták meg az ellenség állásait, amelyeknek árkaiban ikézitusát vívtak az elkeseredetten védekező cseh burzsoá katonákkal.

A fő utcán rohantunk előre — mellettem Pogány Kálmán. Figyelmeztettem, hogy vérzik a karja, s kértem, menjen az orvoshoz. „Erre most nincs idő — válaszolt, s rohant tovább.

Én a másik géppuskás szakaszhoz igyekeztem, ahol századom helyetese, Kapcsa Jenő, a tüzlépcső parancsnoka tartózkodott. Két sebesültünk volt, de nem súlyosak. Géppuskáinkat itt is rendben találtam — sőt eggyel gyarapodtunk is, amelyet az ellenségtől zsákmányoltunk. A dombvonulaton állva figyeltem az ellenséget, amely egyre hátrált, majd újra megállt és folytatta a harcot. Közben néhány szót váltottam Gecser Zoltánnal, másik zászlóaljunk géppuskás századának parancsnokával is. Neki is két embere sebesült meg, de géppuskáik sértetlenek maradtak.

A csehek ismét dombról támadtak. Mi lapályosabban fekvő területen voltunk. Pozíció-előnyüket azonban katonáink bátorsága kellően ellensúlyozta.

A gönczruszkai csata egész napon át és egész éjjel tombolt — végül mégis a mi javunkra dőlt el. A győzelem után azonban szomorúan állapítottuk meg veszteségünket, amely halottakban 40, sebesültekben pedig 100—

120 fő lehetett. Az ellenség 60 halottat és 40—50 súlyos sebesültet hagyott hátra. Járnai tudós és csapataikkal elvonuló sérültjük is nagy számban volt.

Egységeink 3 géppuskát, számos Manlichert és két, hátizsákokkal megpakolt tréncocsit zsákmányoltak. A foglyok között volt egy égerlandi származású hadnagy is, aki jól beszélt németül. Fontos, térképre rajzolt tájékoztató adatokat kaptunk tőle. A cseh hadnagy többek között azt is elmondotta, hogy egyes alakulatuk katonáival sok baj van, nem akarnak harcolni; már többen megszöktek. A szlovák katonákat most fel akarják cserélni cseh, illetve morvaországi katonákkal, de esetleg sor kerülhet egész ezredek felváltására is.

*

A gönczruszkai harcokkal egy időben ezredünk más alegységei az arcvonal különböző szakaszain: Hernádvércse térségében, valamint Abaujvár irányában is harcfeladatokat hajtottak végre, és több ellenlökést vertek vizsza.

Gecser Zoltán géppuskászázad-parancsnok naplójában például a következőket olvastam: „... június 3-án délután parancsot kaptunk, hogy a Szőlőhegyen foglaljunk állást, a jobbszárnyat biztosítani. Jó helyet találtunk, ott is aludtunk. Az éjszaka minden nagyobb baj nélkül nyugodtan telt el. Másnap reggel — mint kikülönített rész — parancsot kaptunk: a zászlóaljot követtük az Őrhegyre. Támadás Göncz ellen! A zászlóalj jobb oldalvéd. Kaptunk egy zászlóalj erősítést a 23-as ezredtől. Június 5-én még mindig az Őrhegyen. Másnap 6-án: menekülnek a csehek. Reggel még úgy volt, hogy felváltjuk a második és negyedik szakaszt, de már nem volt szükség rá...”

Zászlóaljunk tovább folytatta támadását és hamarosan Abaujvárad községben álltunk meg. Ott éjjeleztünk, és felderítő járőröket küldtünk ki Kassa, Csány, Búzafalva irányokba. Később jelentést kaptunk, hogy egész Kassáig szabad az út, de valószínű, hogy már Kassát is kiürítette az ellenség.

Este 8 óra lehetett, amikor Pogány több parancsnokot, köztük engem is magához rendelt.

Még az est folyamán két felderítő járőrt kell kiküldeni — mondotta —, és tisztázni, hogy állunk Kassával? Kiürítették-e már a csehek? Egy-egy járőr öt főből és egy parancsnokból álljon, és két irányból közelítsék meg a várost. Önként jelentkezőket kell kijelölni — lehetőleg lovasokat.

A feladat végrehajtására én kaptam parancsot — egyrészt azért, mert önként jelentkeztem, másrészt mert ismertem Kassát még a világháború éveiből.

Az egyik járőrparancsnok Ermer Árpád, a másik én voltam. Megbeszéltük az útirányt, és megállapodtunk abban, hogy a kassai vámnál találkozunk. Így is történt. A vámnál már megtudtuk, hogy a várost kiürítették. Belovagoltunk Kassára: éjjel 11 óra lehetett, amikor elértük a város főterét. Nagy meglepetésünkre sok nép volt az utcán, szívélyesen fogadtak bennünket és elmondták, hogy az ellenség utóvédje a kora délutáni órákban hagyta el a várost.

Feladatunknak eleget téve visszalovagoltunk Abaujváradra és jelenttem a parancsnoknak: Kassa szabad!

Pogány kiadta a parancsot: reggel 7 órakor a dandárcsoporthoz tartozó egységekkel együtt bevonulunk Kassára. Másnap 5 órakor volt az ébresztő. Egy óra múlva megindultunk Kassa irányába.

Az ezred összes alakulatai a kassai vámnál találkoztak. Ott századokba sorakoztak fel és zászlóaljanként, oszlopokban vonultunk a város felé. Amerre haladtunk, az utakon ezer és ezer ember. Öregek és fiatalok egyaránt. Sokaknak kezében kis magyar nemzeti színű, illetve vörös zászló. Ezeket lengették felénk, éljenezve a magyar Vörös Hadsereget, a Magyar Tanácsköztársaságot és legnagyobb vezéralakját: Kun Bélát.

Megérkeztünk a város főterére. Majd elhangzott a parancs:

— Vigyázz!

Kétszáz cigány az Internacionálét játszotta. Ezt követően két apró gyermek — egy kisfiú és egy kislány — piros rózsacsokorral üdvözölte Pogány Kálmánt, a csapatok parancsnokát, aki magához emelte és megcsókolta őket. E megható jelenet után a város küldöttsége lépett Pogány elé és vezetőjük rövid üdvözlő beszéddel köszöntötte őt és a Vörös Hadsereg alakulatait.

Az ünnepélyes fogadtatás után díszlépésben vonultunk el parancsnokunk és a város küldöttsége, valamint Kassa örömmámorban úszó lakossága előtt.

*

Ezredünk egyik része a volt 34-esek laktanyájában, a másik fele pedig a volt javítóintézet épületében rendezte be körletét. A laktanyába került az ezred- és dandárparancsnokság irodája, a trén és a konyha is.

Tartalékban voltunk. Gyönyörködtünk a város szépségében, élveztük a megérdemelt pihenést, a szabadságot, s örültünk a lakosság szeretetmegnyilvánulásának, amelynek lépten-nyomon tanújelét adta. A város ligetében naponta térzenét adtak — mint mondták — a Vörös Hadsereg tiszletére.

Odaérkezésünket követő napon ezredünk a helyőrség gyakorlóterére vonult, ahol ezredparancsot olvastak fel, amelyben illetékes elöljáróink bejelentették, hogy dandárparancsnok alakul, amelynek gerince a 31-es vörös gyalogezred, s a csoporthoz a 23., a 33., a 46. és a 101-es ezredek kijelölt egységei tartoznak tüzérséggel, trénnel, egészségügyi és híradó szakaszokkal.

A dandárparancsnok Pogány Kálmán lett. Az ezredparancs megemlékezett az eddig elért harci sikereinkről is, kiemelve a hernádkércsi, a gönczruszkai, valamint az abaújházi ütközeteket — és az azokban részt vett alakulatok minden katonáját és parancsnokát dicséretben részesítette. Tartalmazta továbbá a parancs a parancsnoki karban bekövetekezett személyi változásokat, áthelyezéseket és előléptetéseket, köztük zászlóaljparancsnokká való kinevezésemet is. A hadosztály Popov-zászlóaljának megszűntetésével annak személyi állományából a lecsökkent létszámú zászlóaljakat töltötték fel. Méltatta a parancsnok Popov Pál kimagasló érdemeit és őt első, míg Sodró Józsefet az ezred-, illetve a dandárparancsnok második segéd-tisztjének nevezte ki. Végül kihirdették, hogy előreláthatóan 10-én Kun Béla elvtárs — Garbai Sándor és Böhm Vilmos elvtársak kíséretében Kassára érkezik. Nagygyűlés lesz a Dóm téren, ahol a városban állomásozó zászlóaljak is részt vesznek.

Az ünnepélyes keretek között lezajlott nagygyűlésen részt vett ezredünk is. Kitörő lelkesedéssel ünnepeltük a Forradalmi Kormányzótanács megjelent tagjait, elsősorban Kun Bélát. Beszédét percekig tartó taps és éljenzés követte. Az ünnepély befejezése után Pogány Kálmán felkereste Kun Béla elvtársat, akihez régi, személyes kapcsolatok fűzték.

Másnap Pogány Kálmán a beosztott parancsnokokkal megbeszélést tartott: a harc további feladatait tárgyaltuk meg. Pogány bejelentette, hogy ezredünk létszáma jelentősen megnőtt, mert két zászlóaljjal egészítették ki. Ezekben — mondotta — szép számban vannak olyan katonák, akik az ellenséges csapatoktól szöktek meg és katonai szolgálatra önként jelentkeztek a Vörös Hadseregbe. Többségét azonban azok alkotják, akik az első világháborúból kerültek haza és a cseh behívási parancsnak nem tettek eleget, bújkáltak, de most harcolni akarnak a mi sorainkban.

Nagy gondot okozott a századok és zászlóaljok parancsnokainak kijelölése. Parancsnokokban ugyanis már eddig is nagy hiányt szenvedtünk. Igényeinket a 6. hadosztály sem tudta kielégíteni, s így kizárólag magunkra voltunk utalva.

A kassai Nemzeti Színház több napon át díszelőadást tartott a Vörös Hadsereg katonáinak. Mi is részt vettünk, illetve vettünk volna egy előadáson. A műsoron a Bánk bán szerepelt. Elhelyezkedtünk a kényelmes bársonyszékekben. Furcsának tűnt a rétek, dombok árcai után elmerengeni és átadni magunkat Katona József drámája élvezetének. Ettől azonban megfosztott bennünket Ludányi, ezredkürtösünk riadója, mely az éppen felgördülő függöny pillanatában harsant fel és mindenkit fegyverbe szólított. Zászlóaljunk percek alatt felsorakozott és indulásra készen állt. Közel volt a laktanya, senki sem késelt. Küldöncöm hozta a lovamat. Nyeregbe pattantam, de úgy látszik pihenője megszakítása miatt ideges volt, mert hirtelen úgy felágaskodott, hogy egyből lepottyantam róla. Poros, piszkos lettem. A ház lakói lekefélték és vizet hoztak. Pillanatok alatt megmostam az arcomat, kezeimet. Egy néni keze közben megjegyezte:

— Nem baj, édes fiam, katona dolog ez!

Lábaimat alaposan megütöttem. Úgy látszott lovam is „megbánta” tettét, mert néhány szem kockacukor hatására engedelmessé vált a Kassa melletti Csermelybe, majd onnan tovább Bankóra.

Az ellenség már elérte Kassa peremét — Csermelyt —, amikor a riadó elhangzott. Elmúltak a szép napok: ezredünk ismét a tűzvonalba került. Heves harcok folytak a Bankóért. Az ellenség nagy erőket vont ide össze, mert vissza akarta foglalni Kassát. Tüzérsége állandóan lötte hevenyészve kialakított állásainkat. A csehek ismét előnyösebb helyzetből, magas dombokról tüzeltek reánk, akik a Csermely völgyében voltunk.

Sándor József, ezredünk egyik harcosa így emlékezik vissza az akkori eseményekre: „Elrendelték, hogy mindenki fedezéket készítsen magának, mert lehet, hogy a csehek éjszaka támadni fognak. Mindenki kövek után nézett, ami bőven volt található, s ebből igen jó fejevő fedezéket lehetett építeni. Amint ezzel elkészültünk, parancs szerint, egy járőrnek el kellett indulnia a szomszéd magaslaton levő csapattesthez és megteremteni az összeköttetést. E járőrnek én is tagja voltam. Sötét este volt. 10 óra is elmúlt már. Elindultunk a megadott irányban lefelé libasorban egy kitaposott ösvényen. Látni sokat nem lehetett, erdőben voltunk, de azért az ösvény vonulatát kellő figyelemmel követni tudtuk. Kb. 200—300 méterre lehettünk a rajvonaltól, amikor megálltunk tájékozódni. Az éjszakai csendben a haraszt zizegését véltük hallani. Tovább mentünk, vagy húsz lépés után ismét megálltunk figyelni, vajon hallani-e még a zajt. Bizony hallottuk valamivel erősebben és jól kivehetően a száraz gallyak rezgését is, abból az irányból, amerre nekünk haladni kellett volna. A zaj nagy szélességben volt hallható. Rövid tanakodás kezdődött. Hogy jönnek, az biztos, de hátha a szomszéd magaslaton levő vörösörök járőre éppen minket keres. Mi a járőr tagjai, mind harcot ért járt katonák, járatosak voltunk a harcászathoz. Egy-

séges vélemény alakult ki közöttünk. Ha a vörös járőr minket keres, nem fejlődik rajvonalba, hanem libasorban közelít felénk, tehát csehek lehetnek. Közben a zajt egyre közelebről hallottuk. Futólépésben indultunk vissza kiindulási helyünkre. Amint visszaértünk, rögtön riadóztattuk a mieinket. Egyik ember a másiknak továbbította a parancsot, mindenki készenlétbe helyezkedett. Ekkorra az a bizonyos recsegés már itt is hallhatóvá vált. Jellemző katonáink fegyelmére és a nyugalmára, hogy egyetlen puska lövés nem dördült el mindaddig, amíg az ellenséges katonák kb. harminc lépésre meg nem közelítették állásainkat. Ekkor az említett járőrünk parancsnoka, aki velem együtt egy óriási fa mögött talált hirtelenében fedezéket, készenlétbe helyezve egy kézigránátot, felkiáltott:

— Állj, ki vagy?

A válasz egész közelről:

— Podájte! — magyarul add meg magad!

Válaszul kézigránát repült. Mintha előre meg lett volna beszélve: a durranásra irtózatot puskatűz keletkezett. Kézipuska, géppuskatűz és közben kézigránátok robbantak. Fél óráig tartották magukat a csehek, azután már nem lőttek. Nálunk azonban nehezen lehetett beszüntetni a tüzelést. Minden kis zöreijre újabb lövöldözés keletkezett. Attól kellett tartani, hogy az összes tartalék lőszerünk elfogy, de nem kellett soká aggódni, mert éjjel után megérkezett a lőszerutánpótlás. Ekkor teljesen megnyugodtak az idegek és vártuk a pirkadást, hogy megnézhessek, milyen nyomokat hagyott hátra az ellenség. Hajnalban láttuk meg, milyen közel jöttek, mert állásaink előtt húsz méterre halottak feküdtek. Ötven méter szélességben bejártam a terepet és 14 halottat számláltam meg. A következő napon folytattuk előnyomulásunkat, s pár nap múlva egy magaslaton foglaltunk állást.”

*

Június közepén zászlóaljammal Abos térségében időztem. Ha nem tévedek, alegységem — és még egy másik 31-es zászlóalj — akkor az 1. hadosztály alárendeltségében volt. Átmenetileg, mert utána ismét a 6. hadosztályhoz kerültünk vissza. De abban az időben is Pogány Kálmán maradt a parancsnokunk.

A zászlóalj Kassán alakult meg. Sokan Szikszó—Kassa—Abos térségében kerültek az alegységhez — valamennyien önként jelentkeztek. Legtöbbjük katonaviselt, háborút járt, vegyes korúak voltak, s megfelelően egészségítették ki a századokat, amelyeknek többségét a 31-esek és 46-osok alkották.

Rövid pihenő után közölték: megyünk Eperjesre. Pogány Kálmán elmondotta, hogy Eperjesen kikiáltják a Szlovák Tanácsköztársaságot és mi a nagygyűlésen disz zászlóaljként sorakozunk fel.

Így is történt.

Június 16-án ünnepi díszet öltött a város. A házakon vörös zászlók szízeit lengette a szél. Az emberek ezrei tolongtak a nagygyűlésen. Nemcsak az eperjesiek vettek ezen részt, hanem a közeli és távolabbi községek és városok képviselőit sok-sok százan. A város vezetői mellett ott láttuk Pogány Kálmán dandárcsoport-parancsnokot és első segédtisztjét, Popov Pált is.

Az ünnepélyes aktuson javasolták a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltását, amelyet a nagygyűlés közfelkiáltással fogadott el. Ezt követően nyilatkozat hangzott el, amelyben kimondták, hogy az Orosz és a Magyar Ta-

nácsköztársaságot természetes szövetségeseiknek tekintik és büszkeséggel tölti el őket testvéreik eddigi eredményei, dicsőséges harcai.

A felolvasott nyilatkozatot viharos taps és éljenzés követte. Örült itt mindenki. Ezt tükrözte az ismeretlenek és ismerősök ölekezése, az elégedett tekintetek egyaránt.

A lapok és plakátok egybehangzóan hirdették a széles körű proletár-demokráciát, valamint azt is, hogy, akik ezt az igazi és hamisítatlan demokráciát fenyegetik, a diktatúra fegyverével találják szembe magukat.

Néhány napot Abos községben tartózkodtunk. Innen a parancs szerint egyik századomat Korompára, a másikat Kluknó irányába küldtem ki. A megmaradó résszel nemsokára magam is Kluknó felé indultam. Ott a dandárcsoport más egységeinek harcaiban vettünk részt, majd később az egész zászlóaljat újra összevonták. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy olyan zászlóalj a miénk, amelyet hol ide, hol oda irányítanak.

Ismét visszatértünk Abosba — egyelőre tartalékként. Itt állomásozott ezredparancsnokságunk is.

Zászlóaljam napi 2—3 órát könnyebb gyakorlatozással töltött. Az egyik ilyen foglalkozáson a munkát figyeltem, amikor autó állt meg az úton. Egy katona szállt ki a sofőr melletti ülésről, és hozzám érve a dandár irodája és Pogány Kálmán elvtárs holléte felől érdeklődött. Bokányi elvtárs ugyanis — tette hozzá a katona — vele kíván beszélni. Odamentem az autóhoz, jelentkeztem Bokányi elvtársnál, majd magyarázni kezdtem, hol is található az iroda.

— Szálljon be és dirigálja a vezető elvtársat — mondta kedvesen, s megkínált egy cigarettával.

Pogány Kálmán kitörő örömmel fogadta Bokányi elvtársat, akit régi ismerősként üdvözölt, s akinek érkezését nem aznapra várta. Rövid beszélgetés után együtt indultak Gölnicbányára és Szepesremetére.

Bokányinak nehéz küldetése volt. Be kellett jelentenie az antant követelését: a felszabadított területek kiürítését, és azt, hogy cserébe a román csapatok kiürítik a Tiszántúlt.

Néhány nap óta az arcvonalon már viszonylagos csend volt, mert elrendelték a tüzszünetet. A tüzszünetet — halottuk a hírt — fegyverszünetre vonatkozó parancs követi.

Miután Pogány visszaérkezett, Abosba rendelte a zászlóaljparancsnokokat. Közölte, hogy nehéz helyzetben vagyunk, mert a felszabadított területek kiürítését elrendelték, amit nem lesz könnyű megértetni katonáinkkal, akik oly derekasan vették ki részüket a nehéz harcokból. Ezzel kapcsolatban ezredparancs fog megjelenni, amelyet olvassunk fel s igyekezzünk megnyugtató beosztottainkat. Azt emeljük ki, hogy a Tiszántúlt visszacsakapjuk, ez talán megnyugtató hatással lehet rájuk — tette hozzá befejezésül.

Az ezredparancsot felolvastuk. A katonák nem akartak hinni a fülüeknek.

„Itt állunk Igló és Poprad kapujában és most vonuljunk vissza! Nem megyünk! Nem azért harcoltunk és véreztünk, nem azért győztünk, hogy most forduljunk vissza!” — kiáltották jobbról is balról is!

Nehéz volt megnyugtatót és lecsillapítani őket. Egyszerűen nem tudták felfogni, hogy ilyen parancs megszülethetett.

Mit is mondhattunk volna mást a feltett kérdésekre, mint azt: katonák vagyunk és a kapott parancsot eddig is teljesítettük és a jövőben is teljesíteni fogjuk. Ez a kötelességünk. A többi a politikára tartozik.

Visszakerültünk Kassára. Az ezredünk már teljes egészében beérkezett. A dandárcsoport egységei is útban voltak. Vonultak vissza Kassa felé.

A katonák hangulata rossz volt. Nem csodálkoztunk ezen. Sokan vesztették el falubeli cimborájukat a harcok során — s mindezt miért? A katonák még elevenen emlékeztek arra a nagy örömet kiváltó ezredparancsra, amely a 6. hadosztály parancsnokság jelentését ismertette:

„A 6. ho. kitűzött feladata sikeres teljesítésének biztos tudatában kezdte meg június 30-án reggel 5 órakor a győzelmes harcok egész sorozatát. Ezen tudat hatotta át minden katonáját és ezt megszilárdította az első győzelmük, Szikszó és Frankhegy elfoglalása. A terepszakaszonként hátrább álló, de ellenállásra igyekvő ellenséget a ho.-csapatok minden egyes alkalommal megverték. A Hernádvölgyben való további előnyomulás lehetőségét a 31. gy. ezred döntötte el a Hernádkércsnél történt folyó-átkeléssel és Abaújszántó elfoglalásával. Az ellenség három egymás mögötti vonalban és aznap beérkezett megerősítések bevetésével hiába védekezett. Abaújszántó elestével a Pogány-csoport Göncz—Abaújvár felé való előnyomulásával a ho. jobb oldalát biztosította a Hernád keleti partján. Ezen feladatának végrehajtásában a 31. ezred a legnehezebb, de győzelemteljes harcát a Hernád keleti partján Gönczruszskánál vívta, ahol, amint az később megállapítást nyert, az összevont ellenséges erők támadásait megghiúsítva, ellentámadással visszavetette az ellenséget.”

Búcsúztunk Kassától. Július 2-án megkezdődött a bevagonírozásunk. Reggel 8 órakor vonatunk elhagyta Kassát. Új célállomásunk: Szolnok.

Közeledtünk Miskolc felé. Közvetlen a város pályaudvara előtt — ellenséges kezek — vonatunkat kisiklatták. A parancsnoki kocsink, amelyben Pogány Kálmán is tartózkodott, közvetlen a szenesvagon után az első vagon volt. Ez felszaladt a szeneskocsira. Ajtajai kinyírtak és akik ott voltak kiestek, míg mi, akik a fülkében tartózkodtunk, az összetört ablakok szilánkjait kitörve kiugráltunk. A felszaladt kocsi magassága 8—10 méternyire lehetett a pályaudvar peronjától. Erről ugrottunk le. Kisebb-nagyobb, de nem súlyos sérüléseket szenvedtünk. Azok, akik kizuhantak a kocsiból, alaposan megütötték magukat, viszont a hátsó vagonok között volt egy nagyon súlyosan sérült vagon is. Korhadt deszkái egy emberünket szinte felnyársalták.

A rögtönzött vizsgálat a szabotázs tényét megállapította ugyan, de a bűnösök elfogásáról értesítést sohasem kaptunk.

Vonatunk kisiklatása még csak fokozta azt a nyugtalanságot, amelyet katonáink nem is titkoltak. Mondogatták is: miért állunk meg Szolnokon, ha visszakapjuk a Tiszántúlt.

Elhagytuk Budapestet is. Haladtunk új célállomásunk, Szolnok felé. A vonatban tudtuk meg, hogy nem Szolnokon történik a kivagonírozás, hanem Abonyban. Itt is csak egy zászlóalj marad, a többi alegységeket Újszászra és Jászládányra irányítják.

Harcaink a román bojár csapatok ellen

Megérkeztünk az új hadszíntérre. Zászlóaljaink Abonyban, Újszászon és Jászládányban állomásoztak. Vártuk a további parancsot.

Katonáink nagyon el voltak keseredve. Ezen nem is csodálkoztunk, hisz az

igéretekből semmi nem vált valóra. Az emberek ennek hangot is adtak: becsaptak és félrevezettek bennünket.

Harcosaink egy része az ellenség kezén levő területekről vonult a Vörös Hadseregbe. „Ha már ki kellett írítani a sok véráldozattal járó Felvidéket — mondogatták —, legalább az otthonunkba térhessünk vissza anélkül, hogy harcolnunk kelljen.”

Új erőt kellett önteni katonáinkba. Sokat foglalkoztunk velük, utalva az antant félrevezető politikájára, ígéretére, amelyet azzal bosszúlhatunk meg a legjobban, ha elszántan harcolunk és nagyobb erő kifejtéssel vesszük fel a küzdelmet!

Új harcok vártak ránk. Egy erős és jól felszerelt kapitalista hadsereg — amelyet a franciák is támogattak — állt szemben a mi megközelítően sem úgy ellátott kis hadseregünkkel.

A rossz hangulat közepette kapóra jött az az ezredparancs, amely Kun Béla elvtárs érkezését adta hírül, és amelyet felolvastunk katonáink előtt. A parancs közölte, hogy a Felvidéken vívott győzedelmes harcainak elismeréseként kítüntetik az ezredet: megkapjuk a Forradalmi Kormányzótanács által adományozott csapatzászlót. Abony főterén kell majd felsorakoznunk.

Bajtársainkat a komorság és levertség hangulatából rendkívül felvilányozta az elhangzott ezredparancs, mindenki örült és meglelégedéssel várta július 19-ét.

A kiterjedt térségben elhelyezkedett alakulataink az előírt időben oszlopokban vonultak és álltak fel Abony főterén. Minden katonán — még a távolabbról érkezőkön is — tisztán ragyogott a sok port látott bakancs is.

Az ezred — négyoszlopet kialakítva — századonként állt fel. A közepére egy dobogó került. Mindenki látni és hallani akarta azt, akit annyira tisztelt és szeretett: Kun Bélát.

A lélekemelő ünnepségen elhangzott beszéd egy-egy része ma is mélyen él emlékezetünkben és hős harcosaink gyakran idézik annak egy-egy mondatát:

„E zászló, ez a vörös zászló — kezdte beszédét Kun Béla — mutatja azt az utat arra felé, ahonnan valók vagytok, ahonnan származtok. Lesznek, akik fehér vagy nemzeti színű lobogó alatt szövetkeznek a francia és román elnyomókkal és az egész világ elnyomóival, hogy visszavegyék a paraszttól a földet, a munkástól a gyárat, a bányásztól a bányát is, hogy visszaállíthassák a kizsákmányolók elnyomó uralmát. Tudom, hogy a fegyver akkor sem fog remegni a kezetekben, ha ezek ellen mentek. Ez nem testvérharc, ez az igazi, legszigorúbb osztályharc, hol a kizsákmányolt harcol a kizsákmányoló ellen. Ennek a jelképe ez a vörös selyem lobogó, a nemzetközi világforradalom vörös lobogója. Egész Európa munkássága megmozdult, hogy együttérzésüknek kifejezést adva tiltakozzon az antant rabló, imperialista politikája ellen. Ez a nemzetközi forradalom, mely segít nekünk a szent munkában, ugyanilyen vörös lobogó alatt megy előre, egyek vagyunk. Nem a gazdagoknak csináljuk a háborút, hanem testvéreinkért, a magunk felszabadításáért megyünk becsületes harcba, egyszínű vörös zászló alatt. Ez a forradalom, mely felszabadítja a világ összes proletárjait, s mely elvezet mindaddig, míg a haza szocialista haza lesz. Nem vagyunk egyedül, velünk van az egész nemzetközi proletáriátus.

Adatom nektek e lobogót — mondotta befejezésül Kun Béla elvtárs —, szerezetek annyi becsületet a felszabadító harcban, mint eddig szereztek ezredeteknek. Éljen a Magyar Tanácsköztársaság!” (Közli Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Kossuth Könyvkiadó, 1958. 299. o.)

A mélyen megilletődött csendet, amely a beszédet kísérte, egetverő éljenzés törte meg. Pogány Kálmán, az ezred parancsnoka mondott ezután köszönetet a legmagasabb kitüntetésért. Fogadalmat tett arra, hogy ezredünk a jövőben is hűséggel fog harcolni és végsőkig kitart a nagy eszme győzelme mellett.

Az ünnepségen Kun Béla elvtárs kíséretében megjelent Bokányi Dezső és Münnich Ferenc elvtárs is. Ott volt Abony város Direktóriumusa — elnökének vezetésével. De benépesült a főtérré a város lakosságával és az iskolák növendékeivel is, akik kis vörös zászlócskákat lengetve éljenezték Kun Béla elvtársat, a kitüntetett ezredünket és parancsnokát, Dr. Pogány Kálmánt.

A fiúk nagyon büszkék voltak. Ezt nem is titkolták. Aznap délután 4 óráig kimenőt kapott mindenki. Aki akart elmehetett a laktanyába ebédelni. A katonák többsége azonban szívesen fogadta el a családok meghívását.

Délután 4 óraker mindenki a helyén volt. Ezredparancsot olvastunk fel. Menetkészültségbe kerültünk.

Este 8 órát harangoztak, amikor ezredkürtösünk kürtje sorakozóra szólott. Újra harcba indultunk a tiszai arcvonalra. Szolnokot — ahová irányítottak — aránylag gyorsan elértük, hiszen mindössze 10—12 km-nyi utat kellett csak megtennünk. A városban, amelynek útjait a srappelvek szárai szántották fel, lassan haladtunk előre. Láttuk az előző harcok nyomait: a távíró- és telefonpóznák huzaljai szétszaggatva hajladoztak az út mentén; a házak egy része is — különösen a Tisza-parton — súlyosan sérültek voltak.

Végre elértük a nagy tiszai hidat, amelyen át megnyílt az út a megye községei és városai felé. A híd is több találatot kapott, de még használható volt. A parancs értelmében gyors menetben kellett áthaladni rajta. A hídtól alig 100 lépésvízigre egy pontonhidat vertek. Sok tutaj is igyekezett átjutni a túlsó partra. Egy részük a város felé, a többi ellenkező irányba haladt. A tutajokon katonák, polgári személyek voltak — csomagokkal, hátizsákokkal megrakodva.

Ezredünk az egyik községben — ha jól emlékszem Alcsi volt a neve — éjjelzett. Korán reggel indultunk tovább Szajolba. Itt újabb parancsot kaptunk, s ezt követően a zászlóaljok különböző irányokban folytatták útjukat.

Szajolban korán fogyasztottuk el a reggeli rántott levest, amit — nekünk úgy tűnt — mintha zsír nélkül főzték volna. A katonák jogosan panaszkodtak az íztelen, tartalmatlan étel miatt. Szerencsére, a lakosságnak akadt még miből kínálgatni harcosainkat. Kenyér, szalonna, tej és gyümölcs mindenütt és mindig gazdára talált. Ez nagyban enyhített a rossz élelmezésen. De ki tudhatta előre, meddig tud a lakosság segíteni, „kínálgatni”? Egyébként is a falusi nép közül sokan elhagyták házaikat. Ezek Szolnokon át igyekeztek a Duna—Tisza közére jutni. Az ezred arcvonala — erőnkhez viszonyítva nagyon széles volt. A tiszántúli harcok nagyon hasonlítottak a Felvidéken vívott küzdelmeink formáihoz. Hol mi segítettük a többieket, hol ők bennünket. Legtöbbször a 33-as, 46-os, vagy a 101-es egységekkel működünk együtt.

Zászlóaljamb Törökszentmiklós felé tört előre. Sok majort és tanyát, kis községet hagytunk magunk mögött. A tüzérség állandó tűzpárbajt vívott az ellenséggel.

Elértük Törökszentmiklóst. A város lakossága nagy lelkesedéssel fogadta katonáinkat. Rövid pihenőt tartottunk, majd folytattuk utunkat. Előre, mindig csak előre — hangoztattuk —, hogy az ellenségnek ne legyen ideje beásnia magát. A környék szétszórtan, tele volt tanyákkal, majorokkal. Egy

nagyobb majornál megálltunk — nevére már nem emlékszem vissza. Itt kaptunk élelmet is. Két civil ruhába öltözött erdélyi magyar jelentkezett nálunk azzal a kívánsággal, hogy sorainkban akarnak harcolni. Szeretettel fogadva hátraküldtük őket több román sebesülttel az ezredparancsnoksághoz. Ezek a román katonák egész könnyű sérüléseket szenvedtek. Nem akartak csapataikkal visszavonulni. Lemaradtak, mert nem kívántak tovább harcolni proletár testvéreik ellen. Mindannyian ipari munkások voltak.

Sok volt a román katonaszökevény. Csodálkoztunk is ezen, mert tudtuk, hogy elfogásuk esetén kivégzik, felakasztják őket.

Az éjszaka folyamán a román tüzérség egyre erősebben kezdte lőni a majtort. Parancs jött a további előnyomulásra, s mi azonnal indultunk. Röviddel később 4—5 magyar huszár vágatva jött felénk. A 7-es vörös huszárezred egyik alakulatából kerültek hátra. Jelentették, hogy telefon-összeköttetésük megszakadt a parancsnoksággal. Váratlanul géppuska oldaltűz érte őket, sok a halottjuk és sebesültjük. A huszárezred egy százada támadott előttünk, hajszolva az ellenséget. Eddig nem is volt baj, szépen haladtak előre, de most megállásra kényszerítették őket.

Bekapcsolódtunk a harcba, s az ellenséget szökellve közelítettük meg. Amikor vagy 20—30 lépésnyire lehattünk tőlük, két bajtársunkat halálos lövés érte és közel 20 katonánk sebesült meg. Egy századunk rohamra indult és kézi gránátokkal elhallgattatta az ellenséges géppuskákat. A románok több ellenlökéssel sem tudták katonáinkat visszavonulásra kényszeríteni. A támadás azonban folytatódott. Már az egész zászlóaljam harcban állt. Géppuskásaink végigkaszabolták az ellenség előre törő egységeit, de aztán megtorpantak, megálltak. Felújítottuk támadásunkat és Kisújszállás irányába törtünk előre. Állandóan szóltak az ellenséges ágyúk, csak a mieink hallgattak. Telefonáltam Rossner ütegparancsnoknak, aki panaszkodott, hogy kevés a municiója, de a kiegészítés percekben belül megérkezik, s akkor lőni kezdik ismét az általam megadott területet. Ágyúink azonban még sokáig némák maradtak. Egyelőre csend volt, s ezalatt számba vettük halottainkat. Sajnos, rövid idő alatt 7 bajtársunk halt hősi halált, míg sebesültjeink száma 25 főre emelkedett. Az ellenség is számottevő veszteséget szenvedett.

Ezredünk Kisújszállás magasságában tört előre. Egységünket több találat érte. A román tüzérség állandóan szórta ránk lövedékeit, mi azonban csak géppuskákkal és Manlicherrel válaszoltunk. Utunkat búzatáblák keresztettkék. Katonáink kímélni akarták a vetést, de nem hagytam: parancsot adtam, hogy a búzatáblákban is fejlődjenek fel.

— Ne a búzát, hanem az életüket kíméljék, inkább az pusztuljon, mint mi! A 33. ezred tőlünk balra, míg jobbszárnyunkon a 101-esek támadtak.

Felderítő járőreink nagy ellenséges erők összevonásáról tettek jelentést. Igyekeztünk két lépcsőben megszervezni a védelmet. Valószínűnek látszott, hogy a románok új erőkkel fognak ismét támadni. Az ellenség hamarosan meg is kezdte a tüzérségi előkészítést. A mi tüzérségünk hallgatott. Mi ez? Mit jelenthet ez? — Erről beszélgettünk a bajtársakkal. Ki erre, ki arra gondolt, csak éppen azt nem találtuk el, ami a probléma mögött rejtőzött. Tüzérségünk némaságának okát később tudtuk meg: a 10 cm-es ágyúkhöz ugyanis 8-as lövedéket szállítottak.

Géppuskáink állandóan tüzeltek, sakkban tartották az ellenség egy-egy csoportját. Végre elértük Kisújszállást. Zászlóaljunk bevonult a városba. Utánunk a 101-esek egy zászlóalja érkezett. Ide vonult még be az ezred vadászzászlóalja is, amely sikeresen vert vissza egy nagy erejű ellenlökést az egyik majornál — minden tüzérségi támogatás nélkül. A 46-osok egy száza-

dával is itt találkoztunk. A többi egységekhez hasonlóan, ők is más-más irányból közelítették meg Kisújszállást. Jelentések szerint az ellenséges csapatok a várostól 4—5 km-re ásták be magukat.

Nemsokára parancsot kaptam, hogy zászlóaljammal induljak Karcag irányába, és nyújtsak segítséget a 101-eseknek, akik jelentős veszteségeket szenvedtek. Az ezred többi alakulatai is Karcag magasságában törtek előre.

Zászlóaljам már elérte a karcagi vasútállomást, amikor az ellenség tüzerése pergőtüzet zúdított ránk. Ki, ahol volt, ott készített magának hevenyészett fedezéket. Egy lépést sem tehattünk sem előre, sem hátra. A román tüzerek az eddigi legnagyobb tűzcsapást mérték ránk. És ez megszakítás nélkül két óra hosszat tartott. Miután az ellenséges ütegek elhallgattak, szökellve törtünk előre. Géppuskásaink állandóan tüzeltek. Kapcsa Jenő, a tűzlépcső parancsnoka járt elől. Felkapott egy géppuskát a vállára és rohant előre. Katonái nyomában. Percekkel később új géppuskaállásból lőtték az ellenséget: közelebről, biztosabb találatokkal kaszálva sorait.

Egy idő után meglepetten tapasztaltuk, hogy a román tüzeresség csak időközönként ad le egy-egy lövést. Géppuskáik is elhallgattak. Vajon miért? Félre akarnak vezetni? — tettük fel a kérdést. Úgy véltük, egész közel akarnak bennünket engedni, hogy azután több hullámban ellenlökést hajtsanak végre. Jól sejtettük, felderítőink ugyanis jelentették, hogy Karcag térségében hadosztály erősségű román és francia alakulatok vannak, s arra várnak, hogy „ölükbe” fussunk.

Ilyen nagylétszámú, jól felszerelt ellenséggel nem lett volna célszerű birokra kelni. A románok ellenlökése hamarosan be is következett, s a 4—5 hullámban megismétlődő, géppuska és tüzeresség által támogatott rohamokkal már nem bírtuk felvenni a küzdelmet. Ily módon visszavonultunk Kenderes irányába.

*

Madaras felől is támadott az ellenség. A 46-osoknak sikerült egy ideig fel tartóztatni őket. Ezredünk ellenlökésekkel megfutamította az ellenséget, amely a magyarkai pusztánál állt meg.

Mindenütt nagy harcok folytak. A dandár csoport több egysége szorult helyzetben volt Hosszúhármashalom—Kettőshalom és Kenderes térségében. Aggasztó volt a harci helyzet Feketehalom—Geiszli major—Csontos tanya és a Máté tanya területén is. Az ellenség túlereje, tüzerése visszavonulásra kényszerítette a dandár csoport egységeit, amelyek Fegyvernek irányába vonultak vissza.

A legnagyobb veszteséget a 101-esek szenvedték el. Itt a románok áttörték az arcvonalat. Ez nagy gondot okozott nekünk. Attól tartottunk, hogy átkarolnak bennünket, de oldaltámadásnak is ki voltunk téve. Minden erőnkkel fel kellett tartóztatni és meg kellett akadályozni mélyebb behatolásukat. Az volt az elképzelésünk, hogy nemcsak kitöltjük a 101-esek után szabadon maradt űrt, hanem az ellenséget mi fogjuk bekeríteni. Minden erőlködésünk kárba veszett: a 31. ezred is visszavonulásra kapott parancsot Kisújszállás felé.

*

„1919. július 20. körül Szolnokra érkeztünk — írja többek között visszaemlékezésében Kádár Imre, a 2/31. zászlóalj volt segédtsitzje —, és átkelve a hídon, Szajol—Kisújszállás irányába nyomultunk előre. Szajolnál az Almási birtokon ebédeltünk, amikor a románok páncélvonata Mezőtúr felől belőtt bennünket. Az ottani gazdatiszt volt a ludas, aki telefon-összeköttetést tar-

tott fenn az ellenséggel. Letartóztattuk és a szolnoki katonai törvéneyszékre kísértük.

Kisújszállásig jutottunk. Itt a Karcag felé eső részen, a temetőben volt a zászlóaljparancsnokság. A románok gyújtógránátokkal lőtték bennünket. Géppuskásaink jelentették, hogy gyakorlótöltényeket kaptak. Hiába lőnek. Ezért nem félnek a románok. Este visszavonultunk Szolnok irányába. Újszászra települtünk, s innen kellett volna Jászládányba menni, de már a románok arra felé is átkeltek a Tiszán. Megkezdődött az általános visszavonulás Pest felé. Augusztus 2-án vagy 3-án értünk a fővárosba, ahol a Róbert Károly laktanyába lettünk elszállásolva.

Sok harcban vettem részt, mert rohamzászlóaljnál szolgáltam a világháborúban — írja a továbbiakban Kádár Imre —. Katonák százaival volt dolgom, de vöröskatonáink előtt a tisztelet zászlaját kell meghajtani, mert önként, senkitől sem kényszerítve a szebb és jobb jövőért harcoltak. Ha akkor kitüntetések osztoztak volna, mindenki legalább nagyvezüstit érdemelt — itt Kisújszállás és Karcag között is.

A románok géppuskákkal lőtték arcvonalainkat, mi pedig csak gyakorlótölténnyel tudtunk válaszolni rá, mivel élestöltény helyett ezt kaptuk. Ugyanez volt a helyzet ágyúinknál is. Vaktöltényeket, vagy rossz méretűeket kaptak...”

*

Tagányi István zászlóaljparancsnok — majd a szolnoki hídfő védelmétől kezdve ezredparancsnok — visszaemlékezéséből:

„A Tiszától már 45 km-re nyomultunk előre, amikor a hátunkba tűzérségi és géppuskatűzet kaptunk. A szomszédos vörös csapatokkal az összeköttetés megszakadt. A kiküldött felderítő járőrök nem találkoztak sehol vörös csapatokkal, ellenben a román gyalogság megkezdte mind veszélyesebb rohamait előnyomuló ezredünk ellen. A számbelileg túlsúlyban levő ellenség nyomására katonáink az első vonalból lassan szállingózni kezdtek hátrafelé. Megjött a parancs a visszavonulásra. Az egyik tanyán levő parancsnokságra lovas civil érkezett, akiben Kun Bélát ismertük fel. Az ezredet a legvégső kitartásra buzdította. Jelentettük neki a harctéri helyzetet: a román királyi hadsereg átkelt a Tiszán és hátbatámadta a harcoló vörös ezredeket. Kun Béla elvtárs elrendelte, hogy Tagányi István vegye át az ezred parancsnokságát, és a szolnoki hídfő védelmére rendelte, majd eltávozott Pogány volt ezredparancsnokkal, hogy a további ellenállást szervezze. Ekkor láttuk utoljára a Magyar Tanácsköztársaság kiváló vezetőjét.

Az ezred lassan hátrálva, Szolnok előtt, Szajolnál védőállást foglalt a céllal, hogy a visszavonuló csapatok átkelését a Tiszán fedezze. Az ezredre ráözönlő román gyalogsággal, amely tűzérségi pergőtűz fedezete alatt támadott, felvette a harcot és kitartott a megújuló rohamok ellenére, mindaddig, amíg a vörös csapatok utolsó embere át nem kelt a Tiszán, majd feladatát elvégezve kiürítette Szajolt, azt követően Szolnokot is, vissza-visszacsapva az ellenségre, lassan hátrált harcolva Budapest felé.”

*

Véget ért a tisztántúli csata. Visszavonulás az egész fronton. Teljes a csőd! El kell ismernünk: az árulók jól működtek. Köztük Julier Ferenc vezérkari főnök is.

A Vörös Hadsereg legtöbb harci egysége bátran és becsületesen vette ki részét a proletárság igazságos harcából, hazája védelmében, a szocialista

hazafiság igaz hitével. De mindez kevés egy fegyveres harcban. Ott álltunk a Tisza térségi harcokban az ellenség legnagyobb ágyútűzében, élestöltények, lövegek nélkül. Elhallgattak ágyúink, géppuskáink és gyalogsági fegyvereink. Vaktöltényekkel nem lehet háborút viselni!

*

Ma, amikor 50 év elmúltával emlékezem harcainkra, mély tisztelettel és fájdalommal adózom elesett hőseink emlékének, akik harcaink győzelmének dicsőséges ötvözetét adták. Gondolok azokra is, akik az elmúlt évtizedek során hunytak el, hűségesek maradvá azokhoz az eszmékhez, amelyért a Tanácsköztársaság idején harcoltak.

Végezetül nem feledkezem meg azokról sem, akik kimagasló érdemeket szereztek egy-egy harci vállalkozásunk sikeres végrehajtásában, s akikről a hadsereg-, hadosztály-, ezredparancs is méltóan megemlékezett, így többek között: dr. Pogány Kálmán, Tagányi István, Mayer József, Kornis Alfréd, Popov Pál, Fehér Pál, Kiss Károly, Löwinger Henrik, Baracs József, Ermer Árpád, Pogány István, Burger Alajos, Wimmer János, Gecser Zoltán, Pogány Pauer Károly, Kádár Imre és Kapcsa Jenőről. De meg kell említenem azt az ezredparancsot is, amely a 31. gyalogezred minden katonáját megdicsérei fegyelmezett magatartásáért, a harcokban tanúsított bátorságáért és kitartásáért.

Elismerés jár azoknak a bajtársaknak is, akik a Tanácsköztársaság megszűnése után sem hátráltak meg. Hűséggel kitartottak Lenin eszméi mellett, bátran terjesztve azokat mint a párt aktív katonái.

Dicséret illeti azokat is, akik előrehaladott koruk ellenére mindenütt ott vannak és tevékenykednek, ahol a szocializmust építő hazánk ezt igényli, szükségessé teszi.

Úgy vélem, emlékezésem végére illik még az ezred kitüntetésként kapott és megmentett csapatzászlójának története is.

ZASZLÓNK

Ezredünk 1919. július 19-én Abonyban díszes csapatzászlót kapott kimagasló harci sikereinek elismeréseként a Forradalmi Kormányzótanácstól. A kitüntetést Kun Béla elvtárs adta át akkori parancsnokunknak, dr. Pogány Kálmánnak a felsorakozott ezred előtt, Bokányi Dezső és dr. Münnich Ferenc elvtársak jelenlétében.

A zászló avatása a városka főterén, a lakosság részvétele mellett, felemelően szép ünnepély keretében zajlott le. Emlékezetes marad az a megindítóan szép beszéd, amelyet Kun Béla elvtárs tartott, és annak befejezéseként mondott:

„Átadom nektek a lobogót! Szereztetek annyi becsületet a felszabadító harcban, mint eddig szereztetek ezredeteknek.”

Felejthetetlen marad Pogány Kálmán elvtárs válasza is:

„Harcolunk és végsőkig kitartunk a nagy eszme győzelméért.”

A tanácskormány lemondása után a Vörös Hadsereg alakulatai, így a mi ezredünk is visszavonulásra kapott parancsot.

A 31. vörös gyalogezred a VII. kerületben levő Hernád utcai iskolában helyezkedett el. Itt vettünk búcsút egymástól. Ünnepélyes csendben emeltük magasra zászlónkat és megfogadtuk: hűek maradunk ahhoz az eszméhez, amelyért eddig is harcoltunk.

*A 31-es vörös gyalogezrednek a Forradalmi Kormányzótanács által
kitüntetésként adományozott frontlobogója*

Pogány Kálmán öccsére, Pogány Istvánra bízta a csapatzászló őrzését. Pogány Kálmánnal a szolnoki visszavonuláskor nem találkoztunk, mert ő a döntő tanácskozáson vett részt. Az idő sürgetett. Jöttek a románok. Nem várhattunk. Tagányi István, Pogány István és én úgy döntöttünk, hogy a zászlót minden körülmények között megmentjük és elrejtjük. De hová? Pogány István Isaszegen lakó nővérének házáat ajánlotta. Van ott hely bőven — mondotta —, s ő a mi táborunkhoz tartozik, felfogása azonos a miénkkel.

Pogány István javaslatát elfogadtuk. A zászlót — rúdjáról levéve — egy, az iskolával szemközt lakó barátomtól, Eisner Róberttől kölcsön kapott kis táskában helyeztük el, majd Pogány Istvánnal Isaszegre vittük.

Pogány Margit tanácsára a zászlót házának padlásán, egy láda mélyén rejtettük el, sok régi ruha és ágynemű alá.

Engem rövidesen a „Britanniások” elfogtak és súlyosan megkínóztak. A szálloda akkori főportása — családunk barátja — segítségével kiszabadultam, illetve megszöktem. Utána emigrációba kényszerültem.

Külföldről 1924 novemberében tértem vissza Budapestre. Felkerestem régi elvtársaimat, barátaimat, Pogányékat. Elmondották, hogy Pogány Margit férjhez ment, s az addig nála elrejtett zászlót Izbégre vitték és Pogány Kálmán kertjében ásták el.

Pogányékhoz szívélyes és őszinte barátság kötött, mindent tudtunk egymás életéről, helyzetéről.

Pogány Kálmán sokat betegeskedett, s ezért a későbbiekben már nem tudta saját maga gondozni kertjét. Kénytelen volt azt egy idegenre bízni, s így a zászló ott nem maradhatott. Kiástuk és Pogány István vállalta további megőrzését. Behozta Pestre, ahol egy ideig lakásán rejtgette. Családi körülményeinek megváltozása miatt azonban lakását elhagyta, s akkor a zászlót én vettem magamhoz.

Munkaszolgálatra történő behívásom után abban állapodtunk meg Pogányékkal, hogy ismét Pogány Kálmánhoz visszük ki Izbégre a zászlót, ahol egy dunyhába bevarrva, fekhelyének ágyneműfiókjában rejtjük el. Itt volt több éven át.

1944. március 19-én megszállták az országot a németek. Izbégre egy SS alakulat került. Pogány tartalékos százados volt és úgy vélte, hogy őt nem fogják zavarni. Tévedett! Egy SS alezredes részére lefoglalták lakószobáját, amelyben a zászlót rejtő fekhelye is volt. Másnap korán reggel Pogány Kálmán: öccsét, Tagányi Istvánt és engem sürgős találkozásra hívott a budapesti Vígszínház kávéházba. Elmondta mi történt, Veszélyben van a zászló és mi is! Haladék nélkül cselekedni kell. Ideges volt, és mi is nyugtalanul hallgattuk őt.

Mit tegyünk? Javaslatot tettem: fejezzük ki magyaros vendégszeretetünket azzal, hogy nagytakarítást rendezünk a házban, elsősorban abban a szobában, ahol a „vendég” lakik. Ennek ürügyén ki fogjuk emelni a zászlót és behozzuk Pestre. Ügyeskedni kell azonban, hogy az SS alezredes a „nagytakarítást” valóban a vendégszeretet megnyilvánulásának érezze. De ki fogja ezt „beadni” neki, még hozzá németül? Vállalom — mondtam. Az emigrációban volt alkalmam megtanulni.

Pogány Kálmán és Pogány István, valamint én kimentünk Izbégre. Tagányi — hivatali elfoglaltsága miatt — nem tartott velünk.

Találkoztunk az SS alezredessel, aki éppen a kertet nézegette. Tolmácsoltam: Pogány Kálmán engedélyt kér, hogy tisztelete jeléül nagytakarítást végeztessen a „vendég” szobájában. Súlyt helyez arra, hogy házában az alezredes úr jól érezze magát. A lakószobát lakályossá, kellemesebbé fogja átrendeztetni.

— A magyarok vendégszeretete, lovagiassága, figyelmessége köztudott — mondotta nyájasan az alezredes. — Köszönöm, nagyon köszönöm önöknek. elsősorban a ház gazdájának — miközben melegen rázogatta kezünket.

— Mi is köszönjük — gondoltuk magunkban...

Az alezredes elhagyta a házat és parancsot adott tisztiszolgájának, hogy álljon rendelkezésünkre. Igénybe is vettük. Elküldtük őt Szentendrére takarító- és tisztítószeres bevásárlására. Ez gyalog egy jó órát vesz igénybe, s addig kiemeljük a zászlót a dunyhából. Megtörtént, miközben a szállongó tollpelyhektől úgy festett a szoba, mintha havazna. Vagy fél órát tartott, amíg eltüntettük a nyomokat. Végül egy öblös akatáskába tettük féltve őrzött lobogónkat. A zászlóval a HÉV egyik kocsiába szálltam fel. A kocsi csendőrökkel volt tele. Sikerült baj nélkül Budapestre érnem és a zászlót a VI. Podmaniczky u. 49. sz. ház III. emelet 1. alatti lakásomra vinni. Itt biztonságba helyeztem.

1944 júniusában ismét munkaszolgálatra kaptam behívót. Ekkor újra Pogány István vette magához a zászlót, amely a felszabadulás után visszakérült az akkor már nagy beteg Pogány Kálmánhoz Izbégre.

Amikor hosszantartó betegségéből Pogány Kálmán úgy ahogy felépült, felkerestük dr. Münnich Ferenc elvtársat, hadosztályunk volt politikai megbízottját. Ő akkor az Országos Főkapitányság élén állt. Markó utcai hivatalában nagy örömmel és szeretettel fogadott bennünket. Elmondtuk neki csapatzászlónk megmentésének történetét, főként azt: hogyan „élvezte” a zászló egy SS alezredes „védelmét”, aki egy éjszakán át azon aludt. Münnich elvtárs könnyezett a nevetéstől. Intézkedésére zászlónk az Országos Hadtörténeli Múzeumba került. Itt őrzik ma is ereklyeként, mint a Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének egyedül megmaradt, ezredkitüntetésként adományozott frontlobogóját.